

بررسی مدیریت شهری - زیست محیطی تهران در طی ۳ دوره تاریخی قاجار، پهلوی، انقلاب اسلامی

شیما سادات طباطبائی
کارشناس جغرافیای انسانی

چکیده

رشد و توسعه شهری همگام با گسترش و توسعه صنعت در سرتاسر دنیا مسؤلیت شهری را در جوامع صنعتی بر آن داشته است که تغییری اساسی در نگرش‌های مدیریت شهری خود داشته باشند.

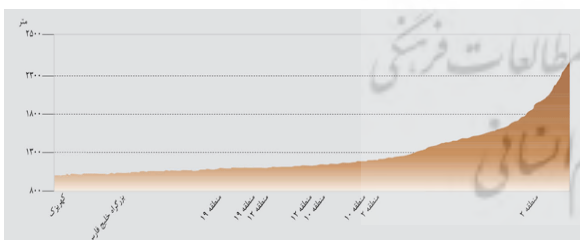
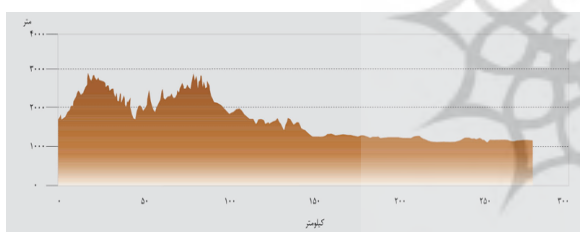
هدف این تحقیق بررسی توصیفی - تحلیلی شرایط زیست محیطی و نحوه مدیریت شهری تهران در سه دوره تاریخی اخیر است؛ و این مهم با توجه به نقاط قوت و ضعف‌های شناسایی شده در چارچوب روش SWOT انجام گرفته است. نتایج پژوهش نشان می‌دهد، سیاست‌های اجتماعی شهر تهران در راستای سیاست‌های زیست محیطی به طور کامل قرار نگرفته است و همین امر پایداری زیست محیطی تهران را به تعویق می‌اندازد.

واژه‌های کلیدی: مدیریت شهری، توسعه پایدار، تنوع زیستی شهر، فضای زیست محیطی

مقدمه

جریان توسعه شهری شهرنشینی در ایران با تأخیر یک قرن نسبت به جوامع صنعتی رخ داده است. زمانی که در جوامع صنعتی مبانی مدیریت شهری تدوین و در آستانه‌ی اجرا می‌بود، تهران مواجه با ورود جمعیتی مازاد بر توان خویش و اسکان غیرمنظم آنها در خود بوده است (سعیدنیا، ۱۳۷۴، ص ۳۱). در نتیجه‌ی استقرار غیراصولی و فقدان مدیریتی منسجم با گذشت دو قرن از قدمت آن، تهران شاهد تقلیل توان خویش جهت ادامه‌ی حیات می‌باشد. بررسی شهرسازی در ایران گویای عقب ماندگی اندیشه و عمل به علت دوری از واقعیت‌ها بوده است. علی‌رغم اینکه ایران وارث شهرهای بزرگ و موفقی از گذشته تا به امروز بوده است، شکل‌گیری پایتخت جدید ایران، تهران، حاکی از عدم وجود شهری مطابق با اصول شهرسازی می‌باشد. یکی از چالش‌های مهم طراحان شهری، داشتن شهری منطبق بر اصول رشد هوشمند و ابعاد شهری در مقیاس انسانی است، یعنی اصولی که در عین احترام به محیط طبیعی و حفاظت از آن از منابع محدود به طور بهینه استفاده کرده و محیطی را برای زندگی انسان در کنار سایر اجزای یک اکوسیستم فراهم می‌آورد. اصول مذکور به بهترین شکل در چارچوب توسعه‌ی پایدار نهفته است. توسعه‌ی پایدار نسبی و وابسته به زمان است (Cliff، ۲۰۰۵).

اهمیت توسعه‌ی پایدار از آن روست که با موقعیت مکانی موردنظر مرتبط می‌باشد. یکی از جنبه‌های کارایی در هر توسعه‌ی شهری، پایدار بودن آن است. یعنی توسعه‌ای که به محیط زیست زیان وارد نکند و به قابلیت شهر در تداوم ساختارهای اجتماعی و اقتصادی یاری رساند (Cahill، ۲۰۰۶). بر همین اساس برخی نویسندگان استفاده از تمام توانمندی‌های موجود و بهینه‌سازی بهره‌برداری‌های فضا را اصلی اساسی می‌دانند که در قالب توسعه‌ی درون‌زا مطرح می‌شود (برک پور، ۱۳۹۰، ص ۱).

نگاره ۱: نیمرخ ارتفاعی شهر تهران در دو مقطع شمالی - جنوبی (پایین) و شرقی - غربی (بالا)

اطلس تهران ۹۰-۱۳۸۵

منطقه، داده‌ها و روش تحقیق

تهران از نظر ساختار طبیعی از سه بخش کوهستانی، کوهپایه و دشت تشکیل می‌شود. اختلاف ارتفاع بین قسمت‌های پست حدود ۹۰۰ متر و قسمت‌های مرتفع ۱۸۰۰ متر دیده می‌شود. وجود این اختلاف باعث تعدیل آب و هوا، پوشش گیاهی مناسب‌تر، و ایجاد مناطق ییلاقی شمال تهران شده است. توسعه‌ی فیزیکی تهران عمدتاً در محدوده‌ی کوهپایه و دشت

فتحعلی شاه به بعد بر رونق تهران افزود، بالغ بر ۲۰ باغ می‌باشد که ذکر آن مجال دیگری می‌خواهد.

نگاره ۲: محدوده‌ی شهر تهران در دوره قاجار

-اطلس تهران ۸۵-۱۳۹۰-

از دوران ناصرالدین شاه بدین سو باغ‌ها و بستان‌هایی در تهران پدید آمدند که طبق موقعیت جغرافیایی شهر تهران بدین قرار است: شمال: ۱۹ باغ، شمال غرب: ۴ باغ، جنوب: ۳ باغ، جنوب غربی: ۲ باغ، شرق: ۱ باغ را دارا بوده‌اند (تکمیل همایون، ۱۳۸۲، ۲۶). متأسفانه در زمان قاجار هیچ برنامه‌ای جهت جلوگیری از رشد نابسامان شهری وجود نداشت (نگاره ۲). از این رو سکونت مردم در شهر تهران به صورت کاملاً بی‌برنامه و غیراصولی صورت گرفت. و ساخت و سازهای آن، صرفاً جهت راحت زندگی کردن و سهل‌الوصول بودن به سایر نقاط شهری بوده است. بر همین اساس می‌توان اینگونه نتیجه گرفت؛ که در زمان قاجار تهران با رشد خود مواجه بوده نه توسعه‌ی آن و این کاملاً مغایر با استراتژی توسعه پایدار می‌باشد، زیرا توسعه‌ی پایدار حاوی سه ایده کلیدی: توسعه، نیازها و نسل‌های آینده می‌باشد. طبق نظر Blowers، توسعه نباید با رشد اشتباه گرفته شود. رشد مفهومی کمی است، در حالی که توسعه مفهوم کیفی می‌باشد. توسعه با پیشرفت فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی مرتبط است (Cliff, 2005). ولی متأسفانه در تهران با افزایش جمعیت و کمبود زمین‌های مناسب جهت کاربری‌های گوناگون، سیاست تخریب محیط طبیعی به عنوان سیاستی کارآمد در راستای رشد شهری در پیش گرفته شد. در نتیجه در دسترس‌ترین رکن از اکوسیستم طبیعی شهر یعنی پوشش گیاهی مورد دستبرد قرار گرفت.

پهلوی (۱۳۰۷-۱۳۰۴)

این سیاست با روی کار آمدن پهلوی (۱۳۰۴ خورشیدی) همچنان به قوت خود باقی ماند. در زمان پهلوی تلاش بر این بود که تهران به شهری مدرن مبدل شود. علی‌رغم اینکه شهرسازی در جهان در حال توسعه چند دهه‌ای با شهرهای توسعه یافته فاصله دارد، با بی‌توجهی به این مهم یعنی ناهمزمانی اندیشه‌ها و روش‌ها در اروپا و ایران، در سال ۱۹۳۳ میلادی برابر ۱۳۱۳ هجری شمسی کفیل شهرداری تهران به روش (بارون هوسمن شهردار پاریس) ۱۸۵۳-۱۸۶۹ به نوسازی تهران پرداخت (سعیدنیا، ۱۳۷۴، ۳۲). این حرکت ناسنجیده بدون توجه به موقعیت توپوگرافی و جغرافیایی

در دامنه‌های جنوبی البرز صورت گرفته است. وجود ارتفاعات شمالی و شرقی و شرایط جغرافیایی خاص بیابانی جنوب و بالا بودن سطح آب‌های زیرزمینی، سبب محدودیت توسعه در این منطقه شده است. از این رو بخش غربی شهر به واسطه‌ی برخورداری از شرایط نسبتاً مساعد جغرافیایی مناسب‌ترین محدوده برای توسعه تلقی می‌شود (اطلس تهران، ۱۳۸۵).

در این مقاله سعی شده است رشد تاریخی تهران از منظر توسعه‌ی پایدار در سه دوره قاجار، پهلوی و انقلاب بررسی شود و نقاط قوت و ضعف دور سوم تاریخی شهر، یعنی دوره‌ی انقلاب اسلامی، با نگاهی دقیق به یک دهه‌ی اخیر از روش SWOT تحلیل و جهت‌ارائه‌ی وضعیت فعلی شهر تهران استفاده شود. جهت دستیابی به هدف تحقیق از روش ترکیبی (روش‌های توصیفی و تحلیلی) استفاده شده است؛ که در این مرحله با توجه به اطلاعات موجود به بررسی تاریخی تهران، نحوه‌ی مدیریت شهری و مقایسه‌ی آن با مدیریت پایدار شهری پرداخته شده است.

نتایج و بحث

نتایج بررسی صورت گرفته بر روی منابع موجود در سه دوره به تفکیک ارائه می‌گردد.

قاجار

در این دوره تهران به صورت یک روستا و از نظر ساختاری نسبتاً ناشناخته و پنهان بوده است. هویت ساختاری این مرحله از تهران از موجودیت شهر، یک هویت روستایی متبلور در محوری ارگانیک می‌باشد. زوال شهر ری آغازی برای رشد اولیه‌ی آبادی‌های اقماری آن از جمله قریه‌ی تهران به شمار می‌آید.

آقا محمدخان قاجار پس از رسیدن به قدرت، تهران را به عنوان پایتخت ایران انتخاب کرد. نقش جدید شهر به عنوان پایتخت، شکل و سیمای شهر را تغییر داد. نکته‌ی قابل توجه در توسعه‌ی یک شهر آسیمی است که به تنوع زیستی (Biodiversity) در نتیجه‌ی فعالیت‌های انسان وارد می‌شود و در نهایت مقاومت اکوسیستم‌ها در تحمل تغییرات آب و هوایی و آسیب‌های ناشی از آلودگی را کاهش می‌دهد (Cliff, 2005). تهران در زمان قاجار روستا - شهری مملو از باغ‌های گوناگون با هوایی مرطوب و شهری عاری از آلاینده‌های خارجی همراه با جمعیتی محدود بوده است. با گذشت زمان و افزایش جمعیت تعادل گذشته‌ی تهران از جهت ساختاری به سمت زوال حرکت کرد و با توجه به توپوگرافی ویژه‌ی تهران بیشتر مردم مهاجر در جنوب ساکن و شمال شهر جمعیت اندکی را پذیرا بوده است.

وجود مشکلات زیست محیطی همراه با افزایش غیراصولی جمعیت نسبت به بستر طبیعی شهر و وسعت آن از دوران قاجار شروع می‌شود. به طوری که در زمان قاجار مردم جنوب تهران عمدتاً از آب‌های چندبار استفاده شده که به صورت جوی در سطح شهر جریان داشته، استفاده می‌کردند و همین امر سبب بروز بیماری‌های فراوانی در بین اهالی این منطقه از تهران می‌شده است. در دوران آشوب پس از صفویه از باغ‌های تهران خبر خاصی در دست نیست اما مهمترین باغ‌های مشهور تهران (باغ شهرها) که در دوره

شده به صورت اقدامات کوتاه مدت بدون در نظر داشتن سایر جوانب مدیریتی انجام شده است.

تهران بعد از انقلاب اسلامی با نگاهی دقیق به دهه‌ی اخیر (۱۳۹۰-۱۳۸۰)

مساحت فعلی شهر تهران بالغ بر ۷۳۰ km^۲ می‌باشد (Tehran.ir). به دلیل موقعیت ممتاز شهر تهران، این شهر همچنان دارای فضای فلورستیک و پوشش گیاهی خاصی از گذشته تا به امروز بوده است. بادهای کویری و بادهای مرطوب نقش اساسی در آب و هوای تهران دارند. ارتفاعات البرز و قسمتی از بادهایی که از آن به سوی ناحیه ی دشتی می‌وزد در وضع هوا و موقعیت اقلیمی دامنه‌ها، دره‌ها و پای کوه اثر تعدیل کننده و مثبت دارد. در شمال تهران، آب و هوا معتدل و کوهستانی و در نقاط کم ارتفاع نیمه خشک است. مجموع این عوامل بر سیستم بارشی شهر اثر گذاشته و آب و هوای معتدل و کوهستانی و در نقاط کم ارتفاع نیمه خشک را ایجاد می‌کند. تمام این عوامل را باید جزء عوامل تقویت کننده‌ی پوشش گیاهی تهران برشمرد. با توجه به این شرایط، شهر تهران دارای ۱۳ گونه‌ی گیاهی به شرح زیر می‌باشد.

جدول ۲: تنوع زیستی گونه‌های گیاهی تهران، هرباریوم مرکزی دانشگاه تهران، ۱۳۸۰

1. gallium tehranicum شیربنبر	8. tanacetumpolycephalum میانی فرحزادی
2. Buffoniahebecalyx چارچارتهرانی	9. taraxacum darbanense قاصد دربندی
3. stellaria scaturiginella گندمک توجالی	10. convolulis gracillius پیچک
4. centaureacarduiformissubsq iranica گل گندم	11. astragalus latianicus گون
5. astragaluspseudobrun sianus	12. hedysanum elburense اسپرسی البرزی
6. hedysarum elbursese	13. hedysarumhgrcanumvar. hyrcanum
7. Viciasojakii	

روند گسترش شهر تهران در طول دهه ۷۰ و ۸۰ حاکی از گسترش ساخت و سازها، رشد جمعیت و بهره برداری های بیشتر از اکوسیستم تهران می باشد.

نگاره ۳: گسترش کالبدی شهر تهران از راست ۱۳۵۱، ۱۳۵۳، ۱۳۵۸

اطلس تهران ۱۳۸۵

خاص شهر و با بی توجهی به چهار اصل توسعه ی پایدار یعنی: آینده نگری (futurity)، محیط زیست، عادلانه بودن (equity) و مشارکت، اجرا و منجر به نابودی بیشتر پوشش گیاهی و توان‌های محیطی شهر شد و رشدی مغایر با سیاست‌های زیست محیطی و توان‌های بالقوه‌ی تهران محقق گردید (Chiff, 2005). در این زمان به دلیل ورود صنعت مونتاژ و سرریز پول نفت در تهران، پایتخت ایران با رشد جمعیت بی‌سابقه‌ای مواجه شد، همین امر سبب گردید با توجه به اشباع و اشغال گستره ی طبیعی شهر در واقع روند توسعه‌ی پیکره‌ی تهران به بن بست رسیده و ناگزیر توسعه ناپیوسته شتاب گرفت.

جدول ۱: جمعیت شهر تهران طی سال‌های ۸۵-۱۳۳۵ (هزار نفر)

۱۳۸۵	۱۳۷۵	۱۳۶۵	۱۳۵۵	۱۳۴۵	۱۳۳۵
۷۷۹۸	۶۷۵۹	۶۰۴۲	۴۵۳۰	۲۷۱۹	۱۵۶۰

اطلس تهران ۱۳۸۵

بر این اساس ۳ بخش متفاوت در ساخت تهران به وجود آمد:
۱- جنوب شهر: از نظر بافت و کالبد و ساخت و سازها فرسوده و غیرقانونی بوده و، فضای سبز کمی نسبت به فشردگی جمعیت خود داشته است. اکثر مردم آن مهاجرنشین و سطح بهداشتی متوسط و پایین را دارا بوده و همچنین علیرغم وجود جمعیت زیاد واحدهای مسکونی کمی را در بر می گرفته است.
۲- مرکز شهر: بیشتر همان محدوده ی تهران قدیم را شامل می‌شده است که در گذشته دارای سرانه‌ی بالای فضای سبز بوده است؛ همچنین در این منطقه در کنار جمعیت زیاد و تراکم مشاغل و صنایع، امکانات بهداشتی قابل قبولی بوده و پذیرای تردد روزانه‌ی حجم زیادی از جمعیت بوده است.
۳- شمال شهر: فضای خارج از تهران قدیم را در بر می‌گرفته و مردمانی مرفه نسبت به ۲ بخش قبلی شهر داشته است، ساختمان‌هایی نوساز با فضای فرهنگی متفاوت نسبت به دو بخش قبلی در این منطقه به چشم می‌خورد.

به طور کلی می‌توان گفت سیاست‌های نوسازی تهران در زمان پهلوی اصول زیر ساختی شهری را به طور کامل در بر نمی‌گرفته و اقدامات انجام

نگاره ۴: گسترش کالبدی شهر تهران از راست ۱۳۷۸، ۱۳۸۷ - اطلس تهران

۱۶۷ واحد آن از اندمیک‌های ایران هستند که در تهران می‌رویند و از آن بین ۱۳ گونه خاص تهران می‌باشد که بیشتر اشاره شد (جعفری، ۱۳۸۷، ۵). به طور کلی فضای سبز بر خلاف فضایی که اغلب تداعی می‌کند، تنها محل دارای گیاه نیست، بلکه نماد و سمبل تفکرات یک جامعه است. توجه به فضای سبز در کنار آشکار ساختن اهمیت حفظ محیط زیست شهری به نوعی بیانگر بینش و تفکر آن شهر می‌باشد.

آسفالت سراسری خیابان‌های شهری، وجود تعداد بسیاری وسایل نقلیه ی موتوری، رها شدن مواد سمی همچون سرب و کرم، اکسید کربن، حرارت ناشی از احتراق موتور این وسایل و ادامه‌ی ساخت و سازها همگی موانعی برای داشتن شهری پایدار می‌باشد. بررسی ساختار شهری گذشته‌ی تهران نمایانگر بنای غیر اصولی این شهر می‌باشد؛ از این رو بهسازی شهر، زمان و برنامه‌های فشرده می‌طلبد.

در دهه‌ی ۶۰ به دلیل وجود موقعیت بحران در ایران و تهران (جنگ تحمیلی) به دلیل عدم مدیریت و بی‌توجهی به محیط زیست در مقابل رشد شهرنشینی و توسعه صنعت در تهران، آسیب‌های جدی به سیستم طبیعی

در بررسی منطقه ی زیستی (Bioregion) و سکونتگاهی انسانی، به این نکته توجه شده است که یک توسعه‌ی پایدار، توسعه‌ای است که با زمینی که بر روی آن قرار دارد در تعادل اکولوژیک باشد. در همین راستا تلاش مسؤولین شهری بر آن است تا به نوعی از ظرفیت‌های بالقوه‌ی تهران استفاده شود و در بسیاری از کارکردهای آن تجدیدنظر صورت گیرد. سیاست‌هایی که دولت در طی چند سال اخیر بر آن تأکید دارد از جمله سیاست تمرکز زدایی

و بومی سازی از این قبیل می‌باشد. (Cliff, 2005)

جهت احیای اکوسیستم و پوشش گیاهی تهران و در راستای نابودی و کاهش آلودگی های موجود در شهر تلاش شده است تا از گیاهان در فضاهای سبز استفاده گردد و یا اگر گیاهان بومی قادر به ادامه‌ی حیات خود نیستند، از گونه‌های جایگزین استفاده گردد.

پژوهش در خصوص پوشش گیاهی شهر تهران نشان می دهد، علی‌رغم ساخت و سازهای بی‌رویه هنوز هم این شهر از غنای فلورستیک بالایی برخوردار است. به طوری که ۲/۹٪ گیاهان اندمیک ایران، در تهران می‌رویند. از مجموع ۱۲۸۶ واحد (شامل گونه، زیرگونه، واریته) کل رویش‌های ایران

جدول ۳: بررسی نقاط قوت و ضعف مدیریتی شهر تهران در طول دهه‌ی ۸۰-۷۰ به روش تحلیل SWOT

تهدیدها	فرصت‌ها	نقاط ضعف	نقاط قوت
- افزایش نرخ بیکاری و بزهکاری به ویژه در میان جوانان	- تقویت ظرفیت‌های مدیریتی شهرداری و کاربرد آن برای مدیریت یکپارچه‌ی شهر - خروج وزارتخانه‌ها و سازمان‌هایی که فقط بخش اداری و سازمانی آن در تهران است و کارکرد آن در سایر استان‌هاست. - کاهش تعداد مهاجرین به تهران	- وجود نظام مدیریتی بخشی - وجود غالب سازمان‌ها و وزارتخانه‌های کشور در تهران و تقارن اهداف و برنامه‌های ایشان با شهرداری تهران	- موقعیت تهران به عنوان پایتخت - وجود یک نظام مدیریتی در شهر که می‌تواند به مثابه‌ی هماهنگ کننده مدیریت توسعه پایدار عمل نماید و قادر است راه‌حل‌های جامع‌نگر ارائه نماید.
- تأکید بر قطب علمی تهران در کشور و نادیده گرفتن توان‌های بالقوه‌ی سایر شهرها برای توسعه و رشد علم	- وجود معتبرترین مرکز علمی کشور و منطقه در تهران - توان اداری مدیریت محلی و بهینه‌ی تهران در صورت برقراری ارتباط مناسب بین نهادهای علمی و نهادهای اداری و خصوصی	- افزایش جمعیت مهاجر برای استفاده از این مراکز - افزایش مشاغل خدماتی	- وجود قوی‌ترین و گسترده‌ترین مراکز علمی - پژوهشی و دانشگاهی کشور در تهران

<p>- عدم وجود استراتژی دقیق برای تفکیک کاربری‌ها و گسترش آن در سطح کشور</p>	<p>- ایجاد نظام منطقی و تعادل بین کاربری‌های موجود در شهر و کاربری‌های موردنیاز تهران</p>	<p>- فزونی کاربری زمین برای سکونت نسبت به سایر کاربری‌ها و قلت کاربری‌های خدماتی و فضای سبز</p>	<p>- وجود کاربری‌های عمده در تهران شامل: اداری، تجاری، فضای سبز و مسکونی</p>
<p>- مشکل حل نشده‌ی طراحی مناسب خیابان‌ها برای وسائط حمل و نقل عمومی - عدم وجود طراحی مناسب و متعادل مابین محل‌های عبور عابر پیاده و اتومبیل‌ها</p>	<p>- تقویت شبکه‌ی حمل و نقل عمومی و کاهش ترافیک و آلودگی‌های ناشی از آن</p>	<p>- عدم وجود تعداد کافی وسائط حمل و نقل شهری و بالا بودن نرخ استفاده از اتومبیل شخصی - ناقص بودن خطوط مترو</p>	<p>- وجود گسترده‌ترین شبکه‌ی حمل و نقل زیرزمینی (مترو) و فعالیت‌های مربوط به حمل و نقل در سرتاسر کشور</p>
<p>- افزایش مشاغل کاذب و بازار سیاه در زمینه تولید و ترویج دارو و محصولات پزشکی</p>	<p>- رشد علمی در زمینه پزشکی در سطح کشور و منطقه</p>	<p>- عدم یکسانی سطح کیفیت مراکز بهداشتی - درمانی دولتی و خصوصی - وجود تعداد محدود مراکز درمانی که در شبکه بیمه خدمات درمانی قرار می‌گیرند.</p>	<p>- وجود گسترده‌ترین و پیشرفته‌ترین مراکز بهداشتی - درمانی کشور</p>
<p>- عدم وجود شناسایی کافی منابع آب زیرزمینی و نشت آن زیرپوسته‌ی شهر و بروز خطراتی همچون ریزش و نشست زمین - استفاده از آب‌های آلوده در کشت محصولات کشاورزی حاشیه شهر به دلیل مخلوط شدن آب فاضلاب شهری با منابع زیرزمینی</p>	<p>- وجود فاضلاب و تقویت آن سبب جلوگیری از آلوده شدن فضای سبز شهری می‌شود. - بهره‌برداری مناسب از قنات‌ها، سبب کاهش استفاده از آب رودهای کشاورزی جهت شرب شهری می‌شود.</p>	<p>- ناقص بودن شبکه فاضلاب سراسر شهری - عدم استفاده‌ی مناسب از منابع آبی با کیفیت شهر همچون قنات‌ها</p>	<p>- وجود گسترده‌ترین شبکه فاضلاب و مدیریت منابع آبی شهر در سطح کشور</p>
<p>- افزایش جمعیت مهاجر در تهران - گسترش بی‌رویه‌ی نواحی پیرامونی شهر برای اسکان افراد کم درآمد - عدم وجود پشتیبانی‌های لازم از سازمان‌های غیردولتی به دلیل وجود نظام برنامه ریزی بخشی</p>	<p>- مدیریت مناسب منابع و سرمایه‌ها جهت رشد اقتصادی متوازن سایر شهرها - امکان بهره‌گیری از توان سازمان‌های غیردولتی و کوچک شدن مدیریت دولتی</p>	<p>- جذب تمامی سرمایه‌ها و قطبی شدن اقتصاد کشور به دلیل وجود قطب صنعتی اقتصادی تهران - وجود مقررات ضد و نقیض در مورد فعالیت سازمان‌های غیردولتی</p>	<p>- مهمترین مرکز اقتصادی - تجاری کشور - وجود برنامه‌ها با هدف همکاری با سازمان‌های غیردولتی</p>
<p>- افزایش جمعیت مهاجر در حواشی شهر، سبب تخریب منابع طبیعی شهر می‌شود.</p>	<p>- وجود رود دره‌ها، باغات و فضای سبز عمومی و خصوصی حاکی از وجود پتانسیل قوی تهران در زمینه فضاهای باز و سبز می‌باشد.</p>	<p>- قلت کاربری فضای سبز در مقایسه با نیازهای شهری - استفاده ناکارآمد از منابع طبیعی - فقدان یک برنامه ی چندساله در جهت افزایش فضاهای سبز و کارآمد</p>	<p>- کاربری فضای سبز، باغات و پارک‌های جنگلی</p>
<p>- در صورت عدم وجود برنامه‌ی مشخص جهت تفکیک بافت‌های تاریخی از بافت‌های فرسوده، بخش اصلی و کهنسال شهر روز به روز فرسوده‌تر و محل زندگی افراد فقیر می‌شود.</p>	<p>- شناسایی بافت‌های تاریخی و با ارزش از بافت‌های فرسوده - تقویت صنعت گردشگری شهری با وجود بافت‌های تاریخی و با ارزش شهر</p>	<p>- عدم وجود یک استراتژی مناسب جهت بهسازی بافت‌های شهری - کاهش سطح کیفیت زندگی در مرکز و جنوب شهر - از بین رفتن بافت‌های تاریخی به دلیل استفاده‌ی بیش از توان آنها بعد از گذشت یک قرن</p>	<p>- وجود بافت‌های تاریخی با ارزش در جنوب و مرکز شهر</p>
<p>- عدم بهره‌وری یکسان تمام نقاط شهر از میزان بارندگی</p>	<p>- تقویت منابع طبیعی و بهبود کیفیت محیط زیست - کاهش آلاینده‌های شهری</p>	<p>- نامناسب بودن فصل بارش و تغییرپذیری زیاد آن - پراکندگی بارش</p>	<p>- موقعیت برتر تهران جهت بارندگی به میزان کافی</p>
<p>- عدم ضریب اطمینان بالا جهت ساخت و ساز شهری</p>	<p>- استفاده‌ی مناسب از خاک تهران جهت بهره‌وری زیست محیطی و کشاورزی</p>	<p>- نفوذپذیری خیلی سریع و عدم ماندگاری آب در سطح</p>	<p>- کیفیت مناسب خاک تهران و وجود آبرفت‌های نرم و درشت به دلیل نوع مخروط افکنه بودن آن</p>
<p>- عدم وجود وضعیت یکسان آب و هوایی و ایجاد محیط اکولوژیکی متفاوت در این منطقه - ایجاد تضادهای سکونتی و فعالیتی به دلیل توان‌های موقعیتی برتر شمال شهر</p>	<p>- وجود شیب شهر از شمال به جنوب و توان بالقوه‌ی آن در زمینه جذب فعالیت‌های مربوطه</p>	<p>- بروز مشکلاتی از قبیل ریزش و لغزش به دلیل عدم پایداری دامنه‌های منتهی به تهران</p>	<p>- موقعیت مناسب استقرار شهر تهران در دامنه‌ی کوه منتهی به دشت از نظر اکولوژیکی</p>

پروژه‌های زیرساختی و توجه به اصل عدالت اجتماعی و اقتصادی می‌توان چشم‌انداز روشنی را برای رسیدن به شهری پایدار برای تهران ترسیم کرد.

منابع و مأخذ

- ۱- بهزادفر، مصطفی، ۱۳۸۶، هویت شهر، مؤسسه‌ی نشر شهر.
- ۲- تکمیل همایون، ناصر، ۱۳۸۲، کتاب تهران، دفتر پژوهش‌های فرهنگی.
- ۳- جعفری، منیره، ۱۳۸۷، طرح بازنگری گیاه شناختی فضای سبز شهر تهران، سازمان پارک‌ها و فضای سبز شهر تهران.
- ۴- سعیدنیا، احمد، ۱۳۷۴، اندیشه‌های خام شهرسازی، فصلنامه‌ی هنرهای زیبا، شماره ۱ اول.
- ۵- شهرداری تهران، ۱۳۸۵-۱۳۹۰، اطلس کلانشهر تهران.
- ۶- شهرداری تهران، ۱۳۸۴، گروه پژوهشی جهان ایران، اطلس کلانشهر تهران.
- ۷- شیعه، اسماعیل، ۱۳۸۶، مقدمه‌ای بر مبانی برنامه‌ریزی شهری، تهران دانشگاه علم و صنعت.
- ۸- قهرمان، احمد، ۱۳۸۰، تنوع زیستی گونه‌های گیاهی ابرشهر تهران، دانشگاه تهران.
- ۹- کھیل، مایکل، ۱۳۸۷، محیط زیست و سیاست اجتماعی، ترجمه‌ی: حاتمی نژاد، حسین، امیریان، سهراب، دانشگاه تهران.
- ۱۰- موقتین، کلیف، ۱۳۸۶، ابعاد سبز طراحی شهری، پردازش و برنامه‌ریزی شهری.

تهران وارد آمده است. آنچه موجب حذف گونه‌های طبیعی گیاهی در شهر تهران در طول چند دهه اخیر شده است را می‌توان عدم تناسب جمعیت شهر با فضای زیست محیطی آن قلمداد کرد. با بررسی مطالعات انجام شده، نقاط قوت و ضعف به شرح زیر می‌باشد:

تحلیل SWOT: در کل، طبق برآورد اطلاعات در ۱۰ سال اخیر، ۱۴ نقطه قوت به همراه ۱۹ فرصت را در تهران می‌توان برشمرد. در مقابل ۲۲ نقطه ضعف و ۱۷ تهدید وجود دارد. بنابراین در صورت عدم توجه و رسیدگی برای تقلیل و از بین بردن ضعف‌ها و مشکلات، با گذشت زمان، نقاط قوت و فرصت‌ها تقلیل یافته و دست‌یابی به شهری پایدار به سختی میسر می‌شود. مهم‌ترین نقطه قوت که شکل‌گیری شهر تهران سبب ایجاد آن شده است، موقعیت سیاسی - اداری آن می‌باشد. همین موقعیت باعث شکل‌گیری سایر هسته‌های قوت و فرصت شده و به تبع آن به مرور زمان، جمعیت مهاجر را هم‌پذیرا گشته است.

بنابراین تهران به دلیل وجود توان‌های سیاسی - اقتصادی و اجتماعی همچنان پذیرای جمعیتی مازاد بر توان خود می‌باشد، براین اساس تهران شهری است در حال رشد که مدیریت جامعی را می‌طلبد؛ بی‌توجهی به معضلات شهری منجر به ناپایداری بیشتر شهر می‌گردد و در آینده‌ای نه چندان دور نقاط قوت ذکر شده خود به معضلات شهری تبدیل می‌گردد. علیرغم تأکید مدیریت پایدار به ۳ بعد اجتماعی، اقتصادی و زیست محیطی در مدیریت شهری، قطبی بودن تهران در زمینه اقتصادی و علمی در کشور و به تبع آن رشد نامتوازن برخی مناطق شهری، مدیریت پایدار شهری را با چالش اساسی مواجه می‌کند. به عنوان مثال از جمله مهم‌ترین اقداماتی که در رأس مدیریت شهری باید قرار گیرد خروج سازمان‌های دولتی غیر مرتبط با شهر تهران است. با در نظر گرفتن ظرفیت‌های بالقوه و بالفعل این شهر در اجرای سیاست‌های اجتماعی می‌توان از توان‌های محیطی و اجتماعی آن بهتر استفاده نمود.

نتیجه‌گیری

طبق تحلیل SWOT و بررسی سرگذشت تهران این نکته نمایان است که تهران شهری است با غنای فلورستیک بالا، که از بدو تأسیس تا به امروز مازاد بر توان اکولوژیکی خود میزبان جمعیت انسانی و دستاوردهای آن بوده است. مهم‌ترین عامل تشدید کننده‌ی این امر رشد بی‌سابقه‌ی شهرنشینی و صنعتی شدن می‌باشد. سرریز پول نفت، ایجاد تأسیسات صنعتی، افزایش کاربری‌های اداری-تجاری به جای کاربری‌های فضای سبز از جمله عوامل ایجاد شهری ناپایدار می‌باشد. با بررسی روند توسعه‌ی پایتخت‌های کشورهای صنعتی با کشورهای جهان سوم این نتیجه حاصل می‌شود که عامل موفقیت نسبی مادر شهرهای کشورهای توسعه یافته وجود برنامه‌ای بلند مدت و منسجم همراه با اجرای طرح‌های آمایش می‌باشد، که متأسفانه در تهران به دلیل حاکمیت نظام برنامه‌ریزی بخشی و ناهماهنگی در میان دستگاه‌های اجرایی، عموماً برنامه‌ها به صورت سلیقه‌ای اجرا شده و یا بعضاً طرح‌ها به فراموشی سپرده می‌شوند. بنابراین با شناخت پتانسیل‌های زیست محیطی شهری، تغییر در سیستم مدیریتی شهر، تعیین اولویت‌های اجرایی